

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN [2663-0265](#) (print) ISSN [2663-0273](#) (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Ольга Євгенівна ВИСОЦЬКА

Доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради»,
вул. Володимира Антоновича, 70, Дніпро,
49006, Україна

E-mail: vysolga@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1265-7582>

Olha VYSOTSKA

D.Sc. (Philosophy), Professor,
Head of the Philosophy Department,
СІНЕ «Dnipro Academy of Continuing Education» of
Dnipropetrovsk Regional Council»,
70 Antonovycha Str., Dnipro,
49006, Ukraine

УДК 316.75

**КОНСТРУЮВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ ТА МЕХАНІЗМИ
СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ**

Received 07 June 2024; revised 26 June 2024; accepted 29 June 2024

DOI: 10.15421/352412

Анотація

У статті проаналізовано основні підходи до розуміння характеру конструювання ідентичності, а також механізмів здійснення соціального контролю у цифрову епоху. Цифровізація, глобалізація та перехід сучасного суспільства у стан мережевого або цифрового створили нові умови для конструювання ідентичності, яка стає більш гнучкою та змінюваною. Доведено щільний взаємозв'язок між характером формування ідентичності та практиками соціального контролю. Соціальні мережі стають важливими каналами формування ідентичності, де індивіди взаємодіють із різними групами та віртуальними спільнотами. Описано механізми нормативного, економічного та політичного контролю у цифровому середовищі. Розкрито як онлайн-платформи сприяють розвитку соціальних зв'язків, що забезпечує соціальний контроль через вплив на зміст та характер взаємодій.

Ключові слова: ідентичність, комунікація, суспільство, цифровізація, соціальний контроль.

**CONSTRUCTION OF IDENTITY IN THE DIGITAL AGE AND
THE MECHANISMS OF SOCIAL CONTROL**

Abstract

The article analyzes the main approaches to understanding the nature of identity construction and the mechanisms of social control in the digital age. Digitalization, globalization, and the transition of modern society to a networked or digital state have created new conditions for constructing identity, which is becoming more flexible and changeable. A close relationship between the nature of identity formation and practices of social control has been proven. The construction of identity in the digital society is a complex process involving individuals' interaction with technology, social media and information systems. This process serves as a form of social control, establishing norms, influencing behavior, and shaping identities by social, economic, and political interests. Social networks are becoming important channels of identity formation, where individuals interact with different groups and virtual communities. The regulatory, economic, and political control mechanisms in the digital environment are described. It is proved that online platforms contribute to the construction of social ties, which ensures social control by influencing the content and nature of interactions. They also form prevailing unified patterns and models of action, influencing the identity and social behavior of individuals. Information and communication technologies offer new opportunities for self-expression and self-identification, but at the same time pose challenges to the preservation of the personal self. Therefore, it is necessary to take these issues into account in studies of digital culture and social media. Identity is not isolated or autonomous but is formed through constant interconnections with society and under the influence of various mechanisms of social control. The subject always has the opportunity to create new forms of identity and go beyond fixed roles and functions. However, it is also important to find a balance between the use of digital technologies and the preservation of real communications, while minimizing the negative consequences.

Keywords: identity, communication, society, digitalization, social control.

Постановка проблеми.

Особливістю цифрової епохи є величезна кількість доступної інформації, яка часто перевищує здатність індивіда її осмислити і використати ефективно. Також сучасні комунікаційні технології сприяють тому, що все більшу частину життя людина проводить у цифровому просторі, включаючись у нові форми соціальної взаємодії, які впливають на характер її самоідентифікації. Швидкість змін вимагає гнучкості та адаптивності, але, з іншого боку, це часто поєднується із фрагментацією соціального життя, зокрема внаслідок різноманітності конструювання ідентичностей людини залежно від ролей, в яких вона знаходиться.

Саме тому питання трансформації ідентичності постає як важлива епістемологічна проблема, яка потребує особливої уваги в контексті подальшої цифровізації сучасного суспільства, а також зміни форм соціального контролю за допомогою цифрових інструментів.

Аналіз досліджень та публікацій.

Дослідження трансформації ідентичності у цифрову епоху здійснювалося такими авторами як З.Бауман [Bauman 2007], П.Бурдьє [Бурдьє 2003; Bourdieu 1984], В.Декомб [Декомб 2015], М.Кастельс [Castells 2013], Дж.-А.Сторм [Storm 2021], Ш.Теркл [Turkle 1995; 2011], Г.Фрайнахт [Freinacht 2017; 2019], які зробили значний внесок у розуміння того, як цифрові технології впливають на формування та підтримання ідентичності людини, суспільні структури, економіку, культуру та соціальну взаємодію. Питання змін характеру соціального контролю розкрито Ж.Бодріаром [Baudrillard 2016], Ж.Дельозом [Deleuze 1992], Ф.Гваттарі [Дельоз, Гваттарі 1996], Ж.Лаканом [Lacan 1988], М.Фуко [Фуко 1998; Foucault 1984] та іншими. Серед українських дослідників виділимо О.Білого, Є.Бистрицького, С.Пролеєва, С.Лозницю, Р.Зимовця, Р.Кобеця [Бистрицький, Пролеєв, Білий, Лозниця, Зимовець, Кобець 2018], Я.Любового [Любовий 2018], З.Шевченко [Шевченко 2019], Д.Ягунова [Ягунов 2020], в роботах яких визначено аспекти реалізації соціального контролю та побудови ідентичності особистості у

сучасному суспільстві. Однак залишаються прогалини у питаннях трансформації механізмів соціального контролю в контексті змін у способах конструювання ідентичності в умовах цифровізації суспільства. Також, хоча поняття ідентичності широко використовується у багатьох роботах, але при цьому фіксується увага лише на окремих її складових (особистісних, соціальних) або різновидах (національна, гендерна, професійна ідентичності).

Мета статті – розкрити дихотомічний взаємозв'язок між особливостями конструювання ідентичності та механізмами соціального контролю у цифрову епоху, а також визначити роль інформаційно-комунікаційних технологій у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу.

Ідентичність є багатовимірним явищем, що має як психологічну, так і соціальну природу. Вона включає уявлення індивіда про себе, його цінності, переконання, соціальні ролі та особистісні характеристики. Ідентичність також формується і змінюється протягом життя людини в залежності від нового досвіду, впливу оточення, трансформації її соціальних ролей та культурного контексту. Ідентичність – це те, що людина усвідомлює про себе як прояв її особистісного «Я», а також те, що конструюється соціумом в якості рольових зразків, на які особистість орієнтується у своїх діях. Тому у структурі ідентичності зазвичай розрізняють два основних рівні: особистісний та соціальний. Якщо особистісний рівень пов'язується з індивідуальними рисами людини, то соціальний – способами і формами її соціалізації. Однак подібне розділення є умовним, бо виконання тої чи іншої соціальної ролі стає можливим лише завдяки прийняттю самою особистістю зразків дій та мислення, що продукуються традиціями, ідеологією, модою, нормами та правилами. І навпаки, особистість будує свої уявлення про себе на основі впливу з боку медіа, соціальних груп та віртуальних спільнот, з якими вона взаємодіє.

Одним із перших авторів, хто дослідив ідентичність як психологічний феномен, був Ж.Лакан, який задавався питанням, коли відбувається самоусвідомлення власного «Я»

людиною. Цей момент першого розуміння своєї ідентичності, за однією з його гіпотез, настає у дитини віком від 6 місяців до 1,5 років під час проходження так званої «стадії дзеркала», коли вона стає здатною впізнавати своє зображення як прояв проєкції «Я», що супроводжується її відчуженням від самої себе, а також розколом «Я» на «Я-ідеальне», «Я-реальне» та «Я-уявлюване (уявне)» [Lacan 1988].

Користуючись методологією Ж.Лакана, ідентичність можна мислити як сплав трьох вимірів її самосвідомості. Це «Я-уявлюване (уявне)», тобто те, що особистість усвідомлює про себе всередині свого «Я» у перспективі її можливостей та притаманних їй якостей; «Я-соціальне», тобто те, що особистість проєктує назовні або позиціонує у суспільстві, які соціальні ролі грає для інших; і «Я-реальне», тобто те, ким є людина насправді у єдності її біологічних, психологічних та розумових властивостей. Всі три виміри «Я» зазвичай не співпадають один з одним, але в якихось точках мають перетинатися.

Описана Ж.Лаканом трьох-вимірною моделлю «Я» також показує вплив мови, культури і соціального середовища на ідентичність людини. Різні символічні системи (в тому числі, соціальні закони та норми) нав'язують суб'єкту певні ролі та позиції, конструюючи його ідентичність. Це створює розрізнення між тим, ким індивід є насправді, і тим, як він представлений у символічному порядку. Розрив між уявлюваним (уявним), символічним та реальним вимірами суб'єктності людини стає причиною її прагнення до програвання нових ролей, зокрема, у цифровому середовищі. Відчуття подібного розриву сприяє формуванню множинних ідентичностей, оскільки індивід постійно намагається заповнити цю нестачу через різні ролі, образи та уявлення про себе, однак не досягає відчуття повноти та завершеності. В цілому, концепція ідентичності у Ж.Лакана підкреслює складність і багатошаровість суб'єктивного досвіду людини. Ідентичність не є статичною чи єдиною, а складається з численних взаємодій між реальним, уявним і символічним порядками. Суб'єкт постійно конструює та реконструює

свою ідентичність під впливом як внутрішніх мотивів, так і зовнішніх чинників, що зумовлює трансформацію його «Я».

«Я-соціальне» як реалізація ідентичності у соціумі також може бути охарактеризоване на основі моделі дзеркала, оскільки людина у пошуку себе вглядається не лише у власне зображення, але й орієнтується на інших при модулюванні своєї поведінки. Цей принцип був сформульований Ч.Кулі у концепті «дзеркальної самості», під яким розумілася здатність людини адаптуватися до реакції інших людей на її поведінку [Cooley 2010]. Дихотомія особистісного та соціального також визначена Р.Бергером і Т.Лукманом як діалектичний зв'язок ідентичності із суспільством, коли, з одного боку, ідентичність формується, конструюється і реконструюється соціальними відносинами, а, з іншого, змінює соціальну структуру [Berger, Luckmann 2010: 278].

Враховуючи сказане можна допустити, що ідентичність взаємопов'язана із соціальним контролем як способом регуляції відносин у суспільстві в цілому або в окремих групах, а також самоконтролю з боку самого індивіда, який ідентифікує себе як частину певної спільноти, приймаючи панівні правила, норми та зразки поведінки і мислення. Трансформація способів соціального контролю та проявів ідентичності відбувається під впливом зміни соціальних структур та появи нових засобів взаємодії.

Переосмислення характеру побудови соціальних зв'язків у сучасному суспільстві дозволяє побачити нові аспекти конструювання ідентичності. Зокрема, Ж.Дельоз і Ф.Гваттарі використовували образ ризоми для характеристики нелінійних, нерівноважних і множинних структур на відміну від деревоподібних, що мають чітку ієрархію і центри. У цифрову епоху ризома стала метафорою для опису мережевих форм соціальних зв'язків. Ідентичність у такому випадку може бути осмислена як множинна та нелінійна структура, яка формується через потоки бажань, що не мають фіксованого центру (концепт «машини бажань») [Дельоз, Гваттарі 1996]. Точки роз'єднання та з'єднання різних станів суб'єктності визначаються як процедури детериторизації

(вивільнення з фіксованих територій чи ідентичностей) та ретериторизації (створення нових територій чи ідентичностей) суб'єкта. Тобто відбувається трансформація ідентичностей під впливом різних зовнішніх факторів, а також внутрішніх бажань людини. В свою чергу, метафора «тіло без органів», запропонована Ж.Дельозом і Ф.Гваттарі, описує потенційність і множинність суб'єкта, що не обмежується фіксованими структурами чи функціями, створюючи простір для постійної зміни ідентичності як форми його самовираження.

М.Кастельс також при характеристиці сучасного суспільства застосував поняття мережі, що представляє собою «складні структури комунікації, побудовані навколо набору цілей, що одночасно забезпечують єдність мети і гнучкість виконання завдяки своїй адаптивності до операційного середовища» [Castells 2013: 21]. Мережеве суспільство функціонує як мережа виробництва, влади і досвіду з використанням сучасних цифрових комунікацій [Castells 2013: 24]. Сама логіка мережевого суспільства передбачає більшу гнучкість у конструюванні ідентичностей. Наприклад, люди можуть легко змінювати свої онлайн-персони та адаптуватися до певних цифрових середовищ. Однак це також включає ризик фрагментації ідентичності, коли індивідуум користується багатьма образами в залежності від потреб і контексту. Сучасні інформаційні технології та соціальні мережі спонукають презентувати себе у різних ролях, що ускладнює самопізнання та самосприйняття, але одночасно збільшує обізнаність про ті чи інші аспекти власної ідентичності. Соціальні групи і віртуальні спільноти, до яких належить особа, визначають зміст та характер її ідентичності, тобто саме вони виступають головними інструментами здійснення соціального контролю. Ідентичність стає гібридною, поєднуючи різні елементи (етнічні, культурні, професійні), та перформативною, тобто вона все більше конструюється через дії та взаємодії.

Глобалізація також створює нові виклики для ідентичності, оскільки локальні культури перебувають під постійними тиском глобалізаційних чинників. У таких умовах

конструювання ідентичності сучасної людини відбувається через освітні системи, медіа та інші соціальні структури шляхом формування панівних уніфікованих зразків та моделей дій із застосуванням інструментів віртуалізації. М.Кастельс підкреслює важливість медіа й Інтернету у конструюванні ідентичності, а також звертає увагу на те, що цифрові платформи можуть використовуватися як інструменти соціального контролю, зокрема корпораціями та політичними інституціями, на основі механізмів контролю інформації та комунікації [Castells 2013].

Для розуміння особливостей цифрової епохи значущим є концепт «плинної (рідкої) сучасності», введений З.Бауманом, і пов'язане з ним поняття «плинної ідентичності» [Bauman 2007]. В умовах невизначеності соціальні структури та індивідуальні ідентичності виявляються мінливими та нестабільними, а у цифровому світі ідентичність стає ще більш плинною, оскільки люди можуть легко змінювати свою онлайн-персону, створюючи нові (множинні) ідентичності. Люди постійно змушені займатися самопрезентацією, підтримуючи певні віртуальні образи в очах інших. Це передбачає створення ідеалізованих версій самих себе, що може призвести до конфліктності та розколу між реальною та віртуальною (уявною) ідентичностями. Множинність проявів онлайн-особистості часто супроводжується фрагментацією її ідентичності. У цифрову епоху люди мають кілька різних віртуальних образів, що застосовуються залежно від контексту, аудиторії, мети чи платформи взаємодії. Наприклад, професійна ідентичність на LinkedIn може суттєво відрізнятися від особистої на Facebook чи Instagram. Відповідні механізми соціальних медіа (а в останні роки до них додався штучний інтелект) дозволяють користувачам коригувати свої онлайн-образи, виділяючи лише ті риси, підкреслюючи лише ті аспекти свого життя, які потрібні для презентації. Це може призвести до створення кількох, часто ідеалізованих ідентичностей, що відрізняються від реального «Я» особистості.

При описі соціальних механізмів конструювання ідентичності можна покладатися

на запропонований П.Бурдьє концепт габітусу, під яким він розумів систему стійких, але динамічних диспозицій (схильності, звички, цінності), які люди набувають у процесі соціалізації [Bourdieu 1984: 486]. Це означає, що ідентичність значною мірою формується через взаємодію із соціальними структурами, які здійснюють соціальний контроль шляхом символічного насильства (в тому числі із застосуванням цифрових інструментів). Останній є результативним лише тоді, коли люди приймають ролі та переконання, що відповідають домінуючим соціальним нормам, навіть не усвідомлюючи цього. Завдяки габітусу, який носить характер стратегічного розрахунку (або «практичного глузду») людини, ідентичність постійно змінюється, адаптуючись під різні обставини [Бурдьє 2003: 91].

Схожу думку висловлював М.Фуко, який вказував на те, що конструювання ідентичності відбувається через соціальні практики та дискурси, які служать для підтримки і зміцнення владних структур та реалізації соціального контролю. Саме дискурси (системи знання) формують уявлення індивіда про себе і світ, транслюючи зразки «нормальності» поведінки людини і «відхилення» від неї [Foucault 1984: 109]. Соціальний контроль при цьому проявляється у різноманітних дисциплінарних практиках, які регулюють дії людини, обмежуючи їх певними нормами [Фуко 1998]. Такий дисциплінарний нагляд також змушує людей внутрішньо контролювати себе, що сприяє формуванню певних типів ідентичності.

Образ паноптикуму, який використовує М.Фуко, пізніше був перенесений на цифровий світ сучасних медіа, які стали головним інструментом як нагляду, так і транслювання зразків «нормальності» або «відхилення». В умовах цифрового суспільства такий нагляд стає тотальним і здійснюється не лише у фізичному просторі (за допомогою, наприклад, камер спостереження), але й у віртуальному середовищі (шляхом постійного моніторингу онлайн-активностей), в результаті чого конструювання ідентичності людини повністю підпорядковується цим процесам [Storm 2021: 75; Freinacht 2019: 55].

З іншого боку, відчуття більшої свободи сучасної людини у віртуальному середовищі створює кращі умови для соціального контролю. Люди використовують цифрові платформи для самоідентифікації та самовираження. Вони можуть обирати як презентувати себе світу та керувати власним онлайн-образом (наприклад, відповідні аватари, біографії, публікації формують їхню онлайн-ідентичність). Цей вибір часто носить умовний характер, оскільки контроль у цифровому суспільстві пронизує всі аспекти життя людини [Deleuze 1992]. На відміну від дисциплінарних суспільств сучасне суспільство в якості способів регулювання соціального життя використовує не тільки механізми нагляду, але й контролю та самоконтролю індивідів. Це спонукає, зокрема, владні структури знаходити способи для формування громадської думки для підвищення власної легітимації [Висоцький 2012: 495].

Конструювання ідентичності та соціальний контроль у цифрову епоху здійснюється з використанням соціальних мереж, алгоритмів, великих даних та інформаційних технологій. Так, соціальні мережі дозволяють людям створювати ідеалізовані образи самих себе, вибираючи, які аспекти свого життя показувати. Зміст того чи іншого «Я-ідеального» у соціальних мережах часто обумовлюється запропонованими самими медіа зразками. Хоча в останні десятиліття в результаті релятивізації цінностей відбувається розмивання поняття норми, що створює умови для формування множинних зразків для ідентичності людини, зворотнім боком подібних процесів є застосування «ефекту ехокамери» у соціальних мережах. Зокрема, це стосується алгоритмів персоналізації, завдяки яким користувачам демонструється лише той контент, який відповідає їхнім попереднім вподобанням та комунікаціям. Як наслідок, користувачі читають ті повідомлення, які підтверджують їхні вже існуючі погляди та переконання. Тим самим встановлюється умовний фільтр для розвитку ідентичності людини. В цьому можна прослідкувати також певний механізм соціального контролю, завдяки якому люди опиняються в інформаційних бульбашках, де користувачі

взаємодіють з особами з подібними поглядами, тим самим об'єднуючись у віртуалізовані соціальні групи на основі спільних інтересів та вподобань.

Подібне розшарування у сучасному безкласовому суспільстві створює умови для більшого охоплення соціальним контролем користувачів Інтернету. Індивіди все менше прив'язуються до усталених соціальних інституцій і дедалі частіше конструюють власну ідентичність незалежно від суспільних зв'язків [Декомб 2015: 152]. Уявна свобода у виборі тих сторінок та акаунтів, які відображають інтереси людини, ще більше підсилює ефект ехокамери. Наслідком переваги вказаного механізму контролю та конструювання ідентичностей стає атомізація Інтернет-спільнот, збільшення соціального тиску та радикалізація переконань всередині, оскільки у групах зі схожими поглядами люди схильні підтримувати один одного та утримуватися від критики, що сприяє конформізму та одностайності дій. У замкнене середовище, де погляди користувачів тільки укріплюються, альтернативні думки практично не проникають.

Цей механізм пов'язаний із природньою для людини потребою шукати та інтерпретувати інформацію так, щоб вона підтверджувала їхні переконання, й уникати інформації, яка їм суперечить. Також лайки, коментарі та поширення постів у соціальних мережах служать формою соціальної валідації, впливаючи на самооцінку та ідентичність користувачів. Це спонукає людей дотримуватися певних стандартів та норм, встановлених спільнотами у соціальних мережах. З іншого боку, сучасні технології дозволяють збирати величезні обсяги даних про користувачів, включаючи їхні інтереси, поведінку та соціальні зв'язки, що потім використовується у рекламі для впливу на споживчі рішення та формування необхідних бажань і переконань. Подібні рекомендаційні системи можуть підштовхувати користувачів до певних дій або вибору, впливаючи на їхню поведінку та ідентичність.

Завдяки соціальним мережам реалізуються різні види соціального контролю – нормативний, економічний та політичний. Зокрема, нормативний контроль передбачає

формування відповідних соціальних норм та стандартів поведінки. Медіа та онлайн-спільноти встановлюють норми, яких очікують від користувачів. Відхилення від цих норм може призвести до соціального осуду або виключення зі спільноти. В свою чергу, економічний контроль дозволяє формувати необхідну споживацьку ідентичність [Baudrillard 2016]. При цьому рекламні компанії та бренди використовують таргетовану рекламу для формування споживацької ідентичності, впливаючи на те, як люди визначають себе через споживання продуктів та послуг. Нарешті, політичний контроль здійснюється за допомогою політичних кампаній, коли через соціальні медіа просувається певна пропаганда, ідеології, що впливають на політичні переконання користувачів. Результатом таких дій стає маніпуляція громадською думкою при прийнятті відповідних політичних рішень владою.

Технологічні можливості сучасного цифрового світу дозволяють створювати додаткові умови для творчості та самореалізації людини. Люди починають гратися «зі своєю ідентичністю; з тим, ким ми є; ким ми хочемо стати; що ми прагнемо створити» [Freinacht 2017: 33]. Згідно Х.Фрайнахт, будь-яка людина є «не одним єдиним раціональним індивідом, а поперечним зрізом прекрасних та страхітливих сторін внутрішнього життя, конфліктів та можливостей, притаманних соціальній, економічній і культурній тканині світу цифрових технологій». Замість поняття «індивід» пропонується концепція дивіду [Freinacht 2017: 145] як більш розширеної конструкції особистості або «метамодерністського суб'єкта», який здатний приймати різні ідентичності та позиції залежно від контексту [Storm 2021]. Цифрове середовище надає можливості для конструювання та реконструювання ідентичності. Також люди можуть експериментувати зі своїми ідентичностями, створюючи аватари та профілі, які відрізняються від їхньої реальної особистості [Turkle 2011]

Однак постійне балансування між різними онлайн-ідентичностями може призвести до психологічного стресу та посилення тривожності, коли людина відчуває невідповідність очікування з боку інших учасників

комунікації. Хоча соціальні мережі створюють уявне єднання з іншими людьми, воно позбавлене необхідної тактильності. Цифрові комунікації не можуть замінити глибокі, особистісні стосунки, що формуються у реальному житті. Залежність від цифрових технологій має наслідком почуття самотності та ізоляції особистості [Turkle 2011].

В умовах переваги гнучкої або множинної ідентичності важливим стає збереження автентичності людини. Автентичність являє собою точку перетину між «Я-реальним» та іншими вимірами людського «Я» і визначає відповідність між внутрішнім «Я» людини та її зовнішнім вираженням. Проблема автентичності у цифровому середовищі актуалізується за умов, коли люди створюють і підтримують різні онлайн-персони. Виникає питання, яка з цих ідентичностей є справжньою, якщо взагалі це реальна персона. Результатом повсюдного використання у соціальних мережах фейкових онлайн-персон або електронних ботів для просування дезінформації та пропаганди стало збільшення недовіри у користувачів до онлайн-середовища.

Проблема автентичності у цифровому суспільстві стосується того, наскільки повно реальна людина відображається в її онлайн-образах. Тобто чи є людина чесною у своїх публікаціях, комунікаціях та самопрезентаціях. Люди можуть відчувати тиск з боку суспільства щодо відповідності певним стандартам або ідеалам, що призводитиме до створення неавтентичних образів, слідуванню непритаманних людині ролей і, як наслідок, руйнуванню її автентичності. Автентичність у цифровому середовищі також залежить від взаємодії з іншими користувачами. Людина може бути змушена адаптувати свою поведінку залежно від реакцій та очікувань аудиторії.

Важливим аспектом є також сприйняття особистості іншими: чи вважають інші користувачі, що вона є автентичною. У цифровому середовищі збереження автентичності може бути складним завданням, оскільки сучасні технології надають нові можливості для самовираження, але також можуть сприяти конструюванню неавтентичних образів. Наприклад, фільтри та ретушування фото змінюють

зовнішній вигляд людини або створюють ідеалізовані версії реальності.

Але чи повинна особистість розкривати свою персону у цифровому середовищі, якщо це призводить до збільшення її вразливості до зламу та зловживання? Управління ідентичністю вимагає високого рівня обізнаності та заходів щодо захисту конфіденційності. Загалом, зворотнім боком збільшення ролі соціальних мереж у конструюванні ідентичності людини у цифровому суспільстві стала ерозія приватності. Люди часто добровільно діляться своїми особистими даними в соціальних мережах, не завжди усвідомлюючи наслідки цього. Проблема ідентичності у цифрову епоху напряму пов'язана із питанням приватності, бо суттєво сьогодні розмиваються межі між приватним та публічним життям, коли інформація з однієї сфери може несподівано потрапити в іншу [Turkle 1995]. В результаті значної відкритості цифрового середовища публічна та приватна сфери життя людини змішуються між собою. Як наслідок, «збільшення форм репрезентації приватного персоналізує публічний дискурс» [Висоцька 2020: 27].

Отже, цифровізація суспільства приносить з собою безліч змін, які впливають на ідентичність людини. Ці зміни мають як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, цифрові платформи дозволяють людям вільно експериментувати з різними аспектами своєї ідентичності, знаходити нові інтереси і захоплення, вступати у спільноти за інтересами та комунікувати з людьми зі схожими поглядами. Соціальні мережі та онлайн-спільноти надають підтримку людям, які можуть відчувати себе ізольованими в реальному житті. З іншого боку, постійне перемикання між різними цифровими ідентичностями може призвести до втрати відчуття цілісності і стабільності особистості. Занурення у цифрові взаємодії може негативно вплинути на реальні стосунки і знизити якість соціальної взаємодії.

Конструювання ідентичності людини у цифровому суспільстві із застосуванням соціальних мереж дозволяє масштабувати зразки ідеальних моделей поведінки і, як наслідок, створювати додатковий тиск на особистість

відповідати певним стандартам та суспільним очікуванням. Надмірне захоплення віртуальним середовищем може призвести до втрати інтересу до реального життя. Враховуючи те, що зараз людство фактично здійснює перехід від цифрової ери до етапу, який Д.Беррі назвав постцифровим світом, коли «цифрове буде повністю пов'язане із повсякденним життям людини» [Berry 2014: 15], проблема соціального контролю в контексті впливу цифрового світу на ідентичність людини набуває нового контексту. Необхідно розвивати етичні правила поведінки не тільки людини у віртуальності, але й визначати межі втручання Інтернету речей у світ повсякденності. Суб'єкт завжди має можливість створювати нові форми ідентичності і виходити за межі фіксованих ролей і функцій. Однак важливо також знаходити баланс між використанням цифрових технологій і збереженням реальних комунікацій, мінімізуючи при цьому негативні наслідки.

Висновки.

Конструювання ідентичності у цифрову епоху є складним процесом, який включає взаємодію індивідів з технологіями, соціальними

мережами та інформаційними системами. Він безпосередньо пов'язаний із різними видами та механізмами соціального контролю, які встановлюють норми, впливають на поведінку людей та формують їхні ідентичності у відповідності до соціальних, економічних та політичних умов. Новітні інформаційно-комунікаційні технології пропонують додаткові можливості для самовираження та самоідентифікації, але водночас створюють виклики для збереження особистісного «Я». Осмислення ідентичності як багатовимірного феномену, який не є ізольованим чи автономним, а формується через постійні взаємозв'язки із соціумом в єдності та дихотомії реального, уявного і символічного порядків «Я» людини та під впливом механізмів соціального контролю, дозволяє краще зрозуміти сучасні соціальні процеси та тенденції у цифровому суспільстві. Також потребує подальшого аналізу проблема визначення параметрів конструювання ідентичності у соціальних мережах при збереженні автентичності особи, забезпечення її приватності і зменшення дисбалансів у соціальному контролі за допомогою сучасних технологій.

Бібліографічні посилання / References

- Baudrillard, J. (2016). *The Consumer Society: Myths and Structures*. SAGE Publications London. Thousand Oaks. New Delhi.
- Bauman, Z. (2007). *Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, T. Luckmann. (2010). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge Paperback*. Open Road Media.
- Berry, D. M. (2014). *Critical theory and the digital*. A&C Black, London.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Castells, M. (2013). *Communication Power*. Oxford University Press.
- Cooley, C. (2010). *Human Nature and Social Order*. Nabu Press.
- Deleuze, G. (1992). Postscript on the Societies of Control. *Originally published in the journal OCTOBER*, 59, 3-7. Retrieved May 20, 2024 from <http://libcom.org/library/postscript-on-the-societies-of-control-gilles-deleuze>
- Foucault, M. (1984). The order of discourse. *Language and politics*. London: Basil Blackwell, 108-138.
- Freinacht, H. (2017). *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics. Book One (Metamodern Guides)*. Metamoderna ApS.
- Freinacht, H. (2019). *Nordic Ideology: A Metamodern Guide to Politics, Book Two (Metamodern Guides 2)*. Metamoderna ApS.
- Lacan, J. (1988). *The Seminar of Jacques Lacan, Book 1: Freud's Papers on Technique* (ed. J.-A. Miller). N.Y.: Norton.
- Storm, J.A. (2021). *Metamodernism: The Future of Theory*. University of Chicago Press.
- Turkle, Sh. (1995). *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon & Schuster.

- Turkle, Sh. (2011). *Alone Together. Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. New York: Basic Books.
- Бистрицький, Є., Пролєєв, С., Білий, О., Лозниця, С., Зимовець, Р., Кобець, Р. (2018). *Національна ідентичність і громадянське суспільство*. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 73-91. / Bystrytskyi Ye., Proleiev S., Bilyi O., Loznytsia S., Zymovets R., Kobets R. (2018). *Natsionalna identychnist i hromadianske suspilstvo* [National identity and civil society]. К.: DUKh I LITERA, 73-91. (in Ukrainian)
- Бурдье, П. (2003). *Практичний глузд*. К.: Український Центр духовної культури. / Burdie, P. (2003). *Praktychnyi hluzd* [Practical sense]. К.: Ukrainskyi Tsentr dukhovnoi kultury (in Ukrainian)
- Висоцька, О. (2020). Феномени публічності та приватності в контексті сучасних комунікативних процесів. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 1(25), 21-29. / Vysotska, O. (2020). Fenomeny publichnosti ta pryvatnosti v konteksti suchasnykh komunikatyvnykh protsesiv [Phenomena of publicity and privacy in the context of modern communication processes]. *Filosofia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*, 1(25), 21-29. <https://doi.org/10.15421/352003> (in Ukrainian)
- Висоцький, О. (2012). Громадська думка як головний об'єкт впливу легітимаційних технологій. *Гілея: науковий вісник*, 2(57), 588-597. Vysotsky, O. (2012). Hromadska dumka yak holovnyi ob'iekt vplyvu lehitymatsiinykh tekhnolohii [Public opinion as the main object of influence of legitimization technologies]. *Hileia: naukovyi visnyk*, 2(57), 588-597. (in Ukrainian)
- Декомб, В. (2015). *Клопоту про ідентичність*. К.: Стилос. / Dekomb, V. (2015). *Klopoty pro identychnist* [Worries about identity]. К.: Stylos. (in Ukrainian)
- Дельоз, Ж., Гваттарі, Ф. (1996). *Капіталізм і шизофренія: Анти-Едіп*. Київ: КАРМЕ-СІНТО. / Deleuze, J., Guattari, F. (1996). *Kapitalizm i shyzofreniia: Anty-Edip* [Capitalism and schizophrenia: An Anti-Oedipus]. К.: KARME-SINTO. (in Ukrainian)
- Любивий, Я. (2018). Ідентичність як предмет практичної філософії. *Мультиверсум. Філософський альманах*, 1-2, 163-164. / Lyubiviy, Y. (2018). Identychnist yak predmet praktychnoi filosofii [Identity as a subject of practical philosophy]. *Multiversum. Philosophical Almanac*, 1-2, 163-164. (in Ukrainian)
- Фуко, М. (1998). *Наглядати й карати*. К.: Основи. / Foucault, M. (1998). *Nahliadaty y karaty* [To supervise and punish.]. К.: Osnovy. (in Ukrainian)
- Шевченко, З. (2019). Становлення методологічного підходу до соціальної ідентичності у феноменологічній соціології. *Мультиверсум. Філософський альманах*, 5, 50-65. / Shevchenko, Z. (2019). Stanovlennia metodolohichnoho pidkhodu do sotsialnoi identychnosti u fenomenolohichnoi sotsiolohii [Formation of a methodological approach to social identity in phenomenological sociology]. *Multyversum. Filosofskyi almanakh*, 5, 50-65. (in Ukrainian)
- Ягунов Д. (2020). Тотальні інституції в політиці соціального контролю. *Грані: науково-теоретичний альманах*, 23(6-7), 65-74. / Yagunov, D. (2020). Totalni instytutsii v politytsi sotsialnoho kontroliu [Total institutions in the policy of social control]. *Hrani: naukovo-teoretychnyi almanakh*, 23(6-7), 65-74. <https://doi.org/10.15421/172066> (in Ukrainian)